

﴿٢٢﴾ سُورَةُ الْحَجِّ HAC SÛRESİ

Sûrenin tamamı 78 âyettir. Müfessirlerin çoğunluğuna göre 19. âyetten itibaren 6 âyet Medine’de, diğerleri Mekke’de nâzil olmuştur.

Bu sûrede hac farızasından daha önce, İbrahim Aleyhisselâm tarafından başlatıldığından ve Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhive-sellem tarafından da devam ettirildiğinden bahsedildiği için sûreye “Hac Sûresi” denilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ 1-

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ Allâh’ın azabından hazer edin, sakının yani itaat ediniz. O’nun emrettiğini yapınız, nehyettiğinden vazgeçiniz ki azab-ı İlâhi size gelmesin. اتَّقُوا Hazer ediniz رَبَّكُمُ yâni “**azabı Rabbekûm**” Rabbiniz ki size hesapsız nimetleri ihsan etmiş. Böyle yaptığımız takdirde o ibadet ve taatınız, sizinle Âllâh’ın azabı arasında bir mâni olur, azab-ı İlâhi size gelmez. إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ Kıyametin zelzelesi, azim olan bir şeydir.

يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا - 2
وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُمْ بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ

Öyle bir gündür ki onun şiddetinden, *يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ* çocuklarını emziren analar *عَمَّا أَرْضَعَتْ* çocuklarını bırakıp unuttur. *وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا* Ve her gebe kadın (hamil müddeti tamamlanmadan) hamlini vâzeder, çocuğunu düşürür. *وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ* İnsanları, sarhoş olmadıkları halde sarhoş gibi görürsün. *وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ* Fakat Âllâh'ın azâbı çok dehşetlidir.

Bu âyet-i kerime nâzil olduğu zaman, o gün Nadrib bin Hars diyor. "Ashab-ı Kiram, o kadar ağladılar ki hiç kimse bir iş yapamadılar. Hatta evlerine yemek için bile gitmediler."

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ - 3

Azab-ı İlâhi böyle olduğu halde, yine bir takım insanlar var ki düşünmez akıbetini. Bütün düşüncesi, fikri dünyaya gidiyor. Kalbi kasavet tutmuş, nefsinin halas olmasına çalışmıyor. *وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ* Hiçbir bilgi ve delili olmaksızın, Âllâh-û Teâlâ'nın tevhid ve kelâmı hakkında mücadele eder. *وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ* Mel'un olan şeytanlara tâbi olur. Şeytanın sözünü dinler, Müslümanların aleyhinde konuşur, din aleyhinde konuşur. Halbûki elinde bir mâlûmatı da yoktur.

كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ فَإِنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَىٰ عَذَابِ السَّعِيرِ - 4

Hâlik-i Kâinat emrediyor. Biz hükmettik şeytan için. *كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ* Her kim şeytanı, kendine veli dost edinir de şeytanın

timizi size tebyin edelim. **وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ** Rahm-i maderde istediğimiz şekilde, ister erkek ister kadın olur. **إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى** Ve dilediğimizi rahimlerde muayyen bir vakte, (doğum zamanına) kadar tespit ederiz. **ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا** Sonra sizi bir bebek olarak dışarı çıkarırız. **ثُمَّ لَتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ** Sonra güçlü çağınıza ulaşmanız için (sizi büyütürüz) (Bu da 30'dan, 40 yaşına kadardır.) **وَمِنْكُمْ** **مَنْ يُتَوَفَّى** İçinizden bir kısmınız (büluğa erdiğinde veya ermeden evvel veya bu esnada) vefat ettirilir. **إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ** Yine içinizden bir kısmınızda ömrün erzeline, en verimsiz çağına kadar götürülür. (Namazına devam eden insanlar da erzeli ömür olmuyor. Namazına devam eden, zikrullah ile meşgûl olanlar bu hale gelmiyor. Böyle Müslümanlar yaşlandıkça daha ziyâde tekemmül ediyor. Böylece bildiği şeyleri (bir çocuk gibi) bilmez olur.

Misâlin ikincisi; **وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً** Görülüyor ki sonbaharda yeryüzünü de kupkuru ve ölü bir halde görürsün. **فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا** Fakat üzerine yağmur inzâl ettiğimiz zaman **اهْتَرَّتْ وَرَبَّتْ** teharrük ediyor, zemin nebatlarla harekete geliyor. **وَأَنْبَتَتْ** Zahir olur kudretimizle **مِنْ كُلِّ رَوْحٍ بِهِجٍ** ve her çeşitten iç açıcı bitkiler verir, her güzel çiğften çeşit çeşit nebatlar bitirir.

Âllâhû Teâlâ bu âyette, öldükten sonra tekrar dirilmeyi inkâr edenlere karşı, önce insanın ilkten yaratılışının seyrini veciz bir şekilde ifade buyurdu ki insanın nutfe halinden başlayarak dünyaya gelişine kadarki bu oluşumu. Ayrıca Cenâb-ı Hak, inkârcıları iknâ için her yıl ölmekte ve yeniden dirilmekte olduğunu görüp, bitkilerin bu durumundaki inceliğe dikkatleri çekmiş. Müö

tekip âyette ise gerek insanın dünyaya gelişinin, gerekse her yıl kuruyup ölen yeryüzünün hep yeniden dirilmesinin, Yaraticı, sebebini ifade buyurmuştur.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ 6-

ذَلِكَ İnsanların bidâyet-i hilkatinden, nihâyetine kadar ayrıca her çeşit nebâtatın bidâyeti ile nihâyeti. ذَلِكَ Bunlar delâlet etmez mi, Cenâb-ı Hak'kın kudret-i delâletine? ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ Çünkü Âllâh, hakkın tâ kendisidir. Sabit ve dâim, (Cenâb-ı Hak'tır.) وَأَنَّهُ O, her şeye hakkıyla kadirdir.

7- وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ

وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ Kendisinde şüphe olmayan kıyamet vakti de gelecek. (Kıyametin bir ismi de sâattır.) Dünya, ebedi ahirete nazaran bir lahzadır. لَا رَيْبَ فِيهَا Ve onun geleceğine hiç şüphe yoktur. Cenâb-ı Hak, bu âlemi beyhûde halk etmedi. Âllâh CelleCelâlûhû, Hakim'dir her şeyi yerli yerinde halk etmiştir. وَأَنَّ اللَّهَ Âllâh CelleCelâlûhû, kabirdeki insanlara hayat verir, kabirdeki kimseleri diriltilip kaldıracaktır.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ 8-

وَمِنَ النَّاسِ Bazı insanlar vardır ki (Bu âyet-i kerime, Ebû Cehil hakkında nâzil olmuştur) وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ ve din hakkında hiçbir malûmâtı olmadığı halde aleyhte konuşmaya, (kibir ve azamet içinde) Âllâh hakkında tartışmaya kalkar. وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ Ne bir hidâyet sahibidir, ne bir kitap okumuş fakat

din ve Kitabullah hakkında söz söyler. Bundan gaye nedir? Bununla bir iftihar duyuyor. Yanını eğip bükerek, "bakınız ben ne kadar malûmatlıyım" diyor. Kibir azamet gösteriyor. İslâmiyet'in aleyinde bulunanlar, nerede şüphesi varsa erbabına gelip müracaat ederse, şüphesini pekâlâ izale edebilir.

Bunu yapmayıp bir kitaba (bir vahye) dayanmaksızın, Âllâh-û Teâlâ hakkında mücadele eder.

ثَانِي عَطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا حِرْزٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ

İnsanları, Âllâh yolundan saptırmak için mütekebbirâne eğilerek bükülerek dinden yüz çevirir. دُنْيَا حِرْزٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ Dünyada onun için rüsvaylık vardır. Kıyamet gününde de ona, o yakıcı ateş azabını tattıracağız.

Kıyamet günü ona denilecek ki;

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتَ يَدَاكَ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ -10

İşte bu, iki elinle yapıp gönderdiklerin (dünyada işlediklerin yüzündendir) denilir. وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ. Âllâh-û Teâlâ, kulları hakkında zulmedici değildir. Elbette Âllâh, kullarına haksızlık edici değildir.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْْبُدُ اللَّهَ عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ -11

وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَٰلِكَ هُوَ
الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ

وَمِنَ النَّاسِ İnsanların bazıları yâni münafıkların bazıları var ki
عَلَىٰ حَرْفٍ Allâh'a ibâdet eder, inanıyor gibi görünüyor. Bir taraf üzerine,
yalnız bir yönden ibâdet eder. İş olursa imân eder, işi olmazsa vazgeçer.
فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ Eğer Müslüman olduktan sonra ona bir hayır, sıhhat,
selâmet, zenginlik isabet ederse اطمأنَّ pek memnun olur, ona devam eder.
وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ Eğer (has-talık ve fakirlik gibi) bir mihnet isabet
ederse, انْقَلَبَ عَلَىٰ وَجْهِهِ yüzüstü dönüverir (irtidad eder.) (Dini kötüleyerek
ondan yüz çey virir.) خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ Bunlar hem dünyada hüsrandır
çünkü imân yok, ahirette de hüsrandır. ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ İşte bu,
apaçık ziyan. Mübin olan, zâhir olan hüsrân da budur.

Bu âyet-i kerime dine kalbi bir inançla değilde, kendisine düne yevi bir fayda sağlayacağı ümidi ile bağlananları kınamaktadır. Nitekim tefsirlerde nakledildiğine göre bu âyet, "Eârib" denen bir kabile hakkında nâzil olmuştur ki bunlar, Medine'ye hicret etmişlerdi. İçlerinden biri bedeni sıhhatli olduğu, atları güzel kulunlar verdiği, karısı sağlıklı çocuklar doğurduğu, malı mülkü arttığı zaman, "ne iyi ettimde şu dine girdim, bu sayede çok şeyler kazandım!" diyerek sevinirdi. Durum tersine dönüp bir ziyana uğradığında ise "başıma bir yığın kötülük geldi!" gibi sözlerle dinden çıkardı.

يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَمَا لَا يَضُرُّهُمْ وَمَا لَا يَنْفَعُهُمْ ذَٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ -12

يَدْعُوا Onlar ibâdet ederler, مِنْ دُونِ اللَّهِ Allâh'ın gayrine ibadet

ederler. (Zararı ve faydası dokunmayan putlara) öyle bir şeylere ibadet ederler ki **مَا لَا يَضُرُّهُ** zarar vermez eğer ibadet etmezse, **وَمَا لَا يَنْفَعُهُ** eğer ibâdet ederse de bir menfaat vermez. (Yüz sene ateşperest, ateşe taparsa bile içine girdi mi ateş onu yakar. Putuna ne kadar tapınsa, ibadet etse bir fayda görmez.) **ذَلِكَ هُوَ الصَّلَاةُ الْبَعِيدُ** Bu hidayetden uzak bir dalâlettir. (Haktan) büsbütün uzak olan sapıklığın tâ kendisidir.

يَدْعُوا لِمَنْ ضَرَّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ لَيْئَسَ الْمَوْلَى وَلَيْئَسَ الْعَشِيرُ -13

يَدْعُوا Böyle dalalette olanlar ibadet ediyorlar. **لَمْ** Lem; tekit içindir. **مَنْ ضَرَّهُ أَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهِ** Zararı, nef'inden daha çok. Eğer hiç puta ibadet etmezse, puta ibadet etmekten daha iyidir. Yâni puta ibadet etmektense, ibadet etmemek daha iyidir. Velevki imân etmese bile zararı daha yakındır, nef'inden. **لَيْئَسَ الْمَوْلَى وَلَيْئَسَ الْعَشِيرُ** Bu kimseler ne fenâ bir mâbud bulmuşlar. Ne kötü bir yardımcı ve ne kötü bir dosttur ne fenâ putlar ve ne fenâ ibadetler.

Kur'ân-ı Azimüşşan'ın âdeti vechile putlara ibadetten bahsetti mi, mukabili olan Mü'minlerden de bahseder.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ -14

إِنَّ اللَّهَ Muhakkak **أَللَّهُ** CelleCelâlûhû **يُدْخِلُ** idhal eder, girdirir. **الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ** **أَللَّهُ-û Rasûlûllah'a** imân eden, imânını da âmâl-i sâliha ile takviye ve tezyin edenleri **جَنَّاتٍ** cennetlere idhal eder. **تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ** O Cennet'teki kasırların altından nehirler akar yahut maarif-i İlâhiye'den nehirler akar. Kâlb-i İlâhi

feyizlerle dolduğu zaman, kalbinde Âllâh'a müteallik olan malûmatlar, nehirler gibi akar. إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeyin sahibi O'dur. Şüphesiz Âllâh istediği şeyi yapar.

Kur'ân-ı Azimüşşan insanların lisanı üzerine nâzil olmuş, misalleri de insanların arasında cari olan misaller beyan ediyor ki anlaşılın. Meselâ bir adama hasedinden dolayı, fazla haset ederse ona denir ki; "ben bunu yaparım, sen hangi taş başını vurmak istersen vur, bakalım sen rahat olur musun?" Bu söz, lisanımızda da mevcuttur.

Hâlik-i Kâinat da bu âyette buna benzer buyuruyor ki; "ben filân adama yardım edeceğim, sen istemiyor musun, sen hangi taş istersen başını vur, bakalım beni men edebilir misin?" Böylesi cari olduktan sonra, bu nev'iden olmak üzere Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki;

مَنْ كَانَ يَظُنُّ أَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدَهُ مَا يَغِيظُ

Her kim ki zanneder ki dÜNYA ve ahirette Hâlik-i Kâinat, Habibine yardım etmez zannedenler varsa, Âllâh ona yardım eder. Başını istediği taş vursun! Tavana bir ip atsin, (ipi tavana bağlayıp boğazına geçirsin,) sonra da kessin! Böylece Peygamberi çekememenin hıncı ile intihar etsin.) Şimdi bu kimse baksın! Acaba hilesi, öfke duyduğu şeyi (Âllâh'ın, peygamberine yardımını) gerçekten engellemiş mi? Her kim Âllâh'ın, Rasûlüne dünya ve ahirette yardım etmeyeceğini zannediyor idiye, bir merdivenle göğe çıksın da peygambere ge-

len vahyi kessin. (Bunu yapamayacağına göre) şimdi baksın bakalım hilesi, öfke duyduğu şeyi yâni Âllâh'ın, peygambere yaptığı yardımı engelleyebiliyor mu?

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ -16

وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ Nasıl ki böylece izah ediyoruz ve inzâl ettik âyât-ı beyyînâtı. Kur'ân-ı Azimüşşan'ın âyetleri ki beyâyindir, zahirdir, izhar ediyor hakikati. Böylece açık âyetler hâlinde inzâl ettik. وَأَنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ Âllâh CelleCelâlûhû istediğini hit dâyete getirir. (Bu dünyâ sebepler âlemidir. Sebeplere bağladığı için, bir şeyi sebep kılıyor. Gelir de zihni bir şeye takılır. Kendi azametinden dolayı onu tahkik ve tetkik etmiyor, benliğinden dolayı, o küfrün üzerinde devam ettiğinden dolayı kâfir olarak dünyadan göçer. Bunun mukabili de var, küfr-ü inâdi olmayan yerlerde zihni, İslâmiyet'in hak ve hakikat olduğuna varır, ona devam eder. Son zamanında da rast gelir bir ehline, imân erkânını öğrenir de imân ile göçer.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ -17
أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا O imân edenler Mü'min olanlar, وَالَّذِينَ هَادُوا yahudi olanlar, وَالصَّابِئِينَ, sabiin; bir taifedir yahudilerden, وَالنَّصَارَى hıristiyanlar, وَالْمَجُوسَ mecusiler وَأَشْرَكُوا ve müşrik olanlara gelince! إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ! Muhakkak ki Âllâh-û Teâlâ, bunlar arasında kıyamet gününde hükmünü verir. إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ Her şeyi mü-

şahede ediyor biliyor, Âlimdir. Âlim olduğu için hakkı faslede. Faslettiğinden, iman sahiplerini cehennem ateşinde yakmaz. İmansız olanları ebedi cehenneme sevkeder.

18- أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالْدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

(Buradaki secde âyeti farzdır. Secdeyi hemen yapmak fevri değildir, sonra da yapılabilir. Fakat namazın içinde, olurda secde âyetinden sonra imam devam etmek isterse, secdeyi yapmak fevridir. İmam hemen secdeye gider ve kıyama doğrularak, sonraki âyet-i keriyelerin kıraatına devam eder. Kur'ân-ı Kerim'de 14 yerde secde âyeti var. 7'si farz, 3'ü vacip, 4'ü sünnettir.

Farz olanlar; A'raf, Ra'd, Nahil, İsrâ, Meryem, Hac, Sad.

Vacip olanlar; Furkan, Secde, Fussilet.

Sünnet olanlar; Nemil, Alak, Necim, İnşikak sûresindedir.

أَلَمْ تَرَ Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhivesellem göH rüyorsun yani ümmetine bildir. Onlar da bilsinler أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ Âllâh'ın azametinde göklerdeki bütün mahlûkat, melekler ve yerde bulunan bütün mahlûkat, hepsi tav'an ve kerhen Âllâh-û Teâlâ'ya secde ve ibadettedir. وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ Güneş ve Ay hepsinin kendine mahsus bir devri var. وَالنُّجُومُ Yıldızlar, yıldızların da kendilerine göre bir hareketleri var. وَالْجِبَالُ

وَالشَّجَرُ وَالذَّوَابُّ Dağlar, ağaçlar, yeryüzünde bulunan bütün mahlûkat, hepsi Âllâh'ın emrine mutidir. Hiçbirisi Âllâh'a asi değildir. Fakat Cenâb-ı Hak, onlara bir ihtiyar vermemiştir. İhtiyar vermediği için onların bu ibadetlerinden istifadeleri yoktur ancak Âllâh'a âsi değiller. Âllâh ne isterse ona tâbi oluyor. **مُؤْمِنِينَ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ** Mü'min olan insanlar, Âllâh'ın emrine mutidir. **وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ** Çok insanlar da azaba müstehak olur, kâfirlerdir. Çünkü secdeyi yapmıyor, imân etmediklerinden. **وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ** Bir kimseyi Âllâh! İhanet ederse rütbesinden düşürür, hor ve hakir kılarsa artık ona ikramda bulunacak bir kimse yoktur. (Bu kimseleri Âllâh imândan mahrum etmiştir. Mahrum olduktan sonra velev ki peygamber de olsa, mülk Cenâb-ı Hak'kıdır.) **إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ** Âllâh CelleCelâlûhû dilediğini yapar.

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِعَتْ لَهُمْ نِيَابٌ 19-
مِن نَّارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ

Bu iki nev'i, iki fırka Mü'min ve kâfirler, **خَصْمَانِ** Rable-ri hakkında çekişen iki hasımdır. **اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ** Rabbin dininde husûmet yapmışlar. Âllâhû Teâlâ'nın din ve emrinde (veya onun zat ve sıfatında) mücadele ediyorlar. Diğeri de hâşâ Cenâb-ı Hak'ka evlât isnat eder. Bunların husumetleri burada, Âllâh'ın dinindedir. Bunların cezası, **قُطِعَتْ لَهُمْ** küfre gidenler, **فَالَّذِينَ كَفَرُوا** inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. **مِن نَّارٍ** Ateşten olur. **يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ الْحَمِيمُ** Başlarının üzerine de kaynar su dökülecektir.

Yahudilerle Müslümanlar münakaşa etmişler. Yahudiler; "Bi-

zim dinimiz sizinkinden haktır. Kitabımız ve peygamberimiz sizinkinden öncedir” demişler. Mü’minler de “Hak din, bizim dinimizdir. Biz hem bizim peygamberimize hem sizin peygamberinize imân ettik. Siz hasedinizden bizim kitabımıza, peygamberimize küfür ettiniz” demişler.

Bu âyet-i celile bunun için inmiş.

20- يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ

وَالْجُلُودُ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ Onların karnındaki eritiyor ve derileri eritilecektir. Sonra onlar kaçamazlar mı? Kaçmak istiyorlar.

21- وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ

وَلَهُمْ Onlara muvazzaf olan melekler var, onlar için demirden kırbaçlar, kamçılar vardır. (Onlarla dövüleceklerdir.)

22- كَلَّمَآ أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

كَلَّمَآ أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا Izdıraptan dolayı oradan çıkmak istedikleri zaman, onun vasıtası ile vururlar. O مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا ateşten çıkmak isteseler, (o kırbaçla) yine oraya iâde olunurlar. وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ (Ve onlara) tadın bu yakıcı ateş azabını (denir.)

Kur’ân-ı Kerim’in âdeti üzerine, küfrün cezasını beyan ettikten sonra imânın mükâfatını da beyan ediyor ki kul, dâimâ havf ve recâ içinde bulunsun.

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا -23
الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ

Âmâl-i sâliha cennete duhûl için değil fakat burada nimetlerden bahsediyor. Âmâl-i sâniha, nimetlere mukabildir. Yoksa Cennet için imân kâfidir. إِنَّ اللَّهَ Âllâh CelleCelâlûhû, muhakkak الَّذِينَ آمَنُوا Rasûlûl-lah'a imân edenleri idhal eder, girdirir الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ sâlih ameller işleyenleri. Öyle cennetler ki تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ nehirler, maarif-i İlâhiye zuhur eder yahut ağaçların altından ırmaklar akan cennetlere koyar veyahut bal, su, hamr-i musaffa zuhur eder. (Hâlik-i Kâinat, insanların arzusuna göre beyan ediyor. Muhatabın durumuna göre konuşmak lâzım gelir. Hatta "kellimin-nêse alâ kaderi ukûlihim" hadis-i şeriftir. Herkesin bildiğine göre konuşmak gerekiyor.

Meselâ köylüye onun anlayacağı dille, şehirliye onu ilgilendiren konulara göre, bir âlime onun ilim derecesine göre konuşmak icap eder. Biz de avam olduğumuz için, bütün himmetimiz yemek içmek ve süslenmektir. Onun için Hâlikimiz de cennetin bu nimetlerini beyan ediyor. Yoksa öbür nimetleri beyan ederse, ehli olmadığımızdan fazla ihâta edemiyoruz. Ne zaman ehli olursak, o vakit kâlbe girer onlar, Âllâh-û Teâlâ'dan gafil olmadıktan sonra. Hâlik-i Kâinat'ın huzurunda olması ne gibi bir lezzet veriyor? Kendi kenz dine onlar, o vakit kıyamette Kur'ân Kerim'i lezzet için okuyacak. Onun için beyan ediyor. Cennete dâhil olur.

يُحَلَّوْنَ فِيهَا Onlar orada altın bilezikler ve incilerle bezenirler. Hem de مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا (esâvir; bilezik demektir) altın

ve incilerle süslenmiştir. **وَلِبَاسُهَا** Giydiği şeyler ise **حَرِيرٌ** orada giyecekleri ise ipektir.

24- **وَهُدُّوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُّوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ**

وَهُدُّوا Onlar irşâd olunmuşlar dünyada. **إِلَى الطَّيِّبِ** Kelimeyi Tayyibe, **مِنَ الْقَوْلِ** Kavl-i Tayyibe ile irşâd olunmuşlar. Kavl-i Tayyibe nedir? **Lâ ilâhe illellâh Muhammedûr Rasûlûllah**. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem buyuruyor ki; **"ene ve efdalû mâ kultûhû ve ene vennebiyyûne min kabli"** Ben ve benden evvel gelen Peygamberan-ı İzam'ın söylediği en efdal budur. Bunlar hidayet ve irşad olunmuşlar dünyada. Kavl-i Tayyibe'ye devam etmişler ve irşad olunmuşlar. Buna devam ede ede iç dış birleşir ve sekeratta da **Lâ ilâhe illellâh** diyecektir. Son kelimesi **Lâ ilâhe illellâh** olunca, sonrası kolaylaşır. **وَهُدُّوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ** Yine bunlar irşâd olunmuşlar dünyada. **إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ** Hâmid; esmayı hüsnâdır. Cenâb-ı Hak'kın isimleridir. Âllâh'ın hakiki yolu ki İslâmiyet'tir. Ve Kavl-i Tayyibe ile irşad edilmişlerdir. Bunların akibeti ne olur? Cennete dâhil olurlar, bu nimetlerle mütenâim olurlar.

25- **إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَا لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِن عَذَابِ أَلِيمٍ**

وَيَصُدُّونَ **إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا** Âllâh-û Rasûlûllah'a karşı küfür eden, **عَن سَبِيلِ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'nın İslâmiyet yolundan halkı men edenler. **وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ** Bütün insanlar için (kible) yaptığımız Mescid-i Haram'dan (insanları) men edenler. **لِلنَّاسِ سَوَاءً**

evvel melekler inşâ ettiler. Ondan sonra Âdem Aleyhisselâm tamir etti onardı. Âdem Aleyhisselâmdan sonra, Şit Aleyhisselâm tamir etti. Bilâhere Nûh Aleyhisselâm'ın tufanı zamanında tamamen yıkıldı. İbrahim Aleyhisselâm'ın zamanına kadar öyle yıkılmış olarak kaldı. İbrahim Aleyhisselâm zamanında, Cibril-i Emin gelip yerini gösterdi ve inşa edildi. İbrahim Aleyhisselâm'dan sonra Amâlika diyor, sonra Ben-i Cerhem, sonra Kusay; Rasûl-û Ekrem'in dedeleri. Sonra Kureyş; sekizinci babasıdır. Sonra Abdullah bin Zübeyr, ondan sonra Haccâc-ı Zâlim yaptı.

Bugünkü bina, Haccac-ı Zâlim'in yaptırmış olduğu bina du'ruyor. Hârûn-u Reşit istedi tamir etmeyi, Haccac-ı Zalim gibi bir adamın binası kalmasın dedi. İmam-ı Mâlik itiraz ederek, olmaz dedi. Siz böyle yaparsanız, Kâbe'nin azameti halkın nazarında düşer. Her gelen hükümdar "ben de Kâbe'yi yapayım" der, heybeâti kalmaz. Ne zaman yıkılırsa, o vakit tamiri imarı yapılsın diyerek müsaade etmedi. Tamire muhtaç olmadan hiçbir şeyin yapılması lazım gelir.

Kâbenin olduğu yer; o buk'anın hizasında, dördüncü semâda Beytül Mamur var, melekler orada ibadet ederler.

Beytin makâmı, İbrahim Aleyhisselâm'a tayin edildi ki bina edilsin, emr-i İlâhi ile binaya başladı. Temeller bittikten sonra ibadetin üssül i'badeyi beyan ediyor. Cenâb-ı Hak, İbrahim Aleyhisselâm'a bildiriyor. **أَنَّ لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا** Biz emrettik ibadetin, İslâmiyet'in, dinin, en essü üssül ibâde budur. Benim ibadetime hiç kimseyi şerik yapmayın. **أَنَّ لَا تُشْرِكُ** Bana şerik yapmayın. **شَيْئًا** Hiçbir şeyi ibâdetinde bana şerik yapmayın. **وَطَهَّرَ بَيْتِي** Benim bu beytimi de tahir ediniz putlardan, kirlerden. **لِلطَّائِفِينَ** Etrafında ta-

vaf edenler için, وَالْقَائِمِينَ ayakta Kâbe'nin karşısında duranlar, namaz kılanlar, ibadet edenler. وَالرُّكَّعِ Ruküda olanlar, السُّجُودِ secdeye varanlar için beyti temiz tutunuz. Beytim tâhir olsun.

Bu beyt, senin kâlbindeki beytin mümessilidir. Kalbindeki Beytullah odur. Onu da tathir et, temiz tut. Her ne ki seni Âllâh'tan gayri bir şey ile meşgûl ediyor? O şey, senin için put olur. طَهِّرْ بَيْتِي Benim beytimi tâhir et yâni senin kâlbini benim beytimdir, onu tâhir et temiz tut.

Mevlâna Celâleddin-i Rumi buyuruyor. "Haccı ziyaret etmek, bir Beytullah'ı ziyaret etmektir, bu herkesin elinden gelir. Fakat beytin Rabbini ziyaret etmek, herkesin elinden gelmiyor. Asıl hüner budur ki beytin Rabbini ziyaret etmektir."

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تُؤَكِّرُ جَالًا وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ

Ezân; ilân demektir, nidâ hepsi bir mânâdır. Çağır, dâvet et insanları, hac davetine çağır. O vakit, İbrahim Aley; hissêlâm demiş; "Yâ Rabbi, benim gücüm yetmez ki benim sesim nereye gidecek, insanları davet edeyim." Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; "Sen söyle, ben iblâğ ederim." O zaman İbrahim Aleyhissêlâm, Ebû Kubeys üzerine çıkıp dağın üzerinden, "Ey insanlar! Rabbiniz bir beyt yaptı ve ona hacc etmenizi size farz kıldı. Rabbinize icabet edin" diye seslenmiş. بِالْحَجِّ يَا تُؤَكِّرُ جَالًا Gelirler sana bir takım

ricaller, insanlar. Yayan gelirler, atlı, deve ile diğer vasıtalarla gelirler. وَعَلَىٰ كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ Her taraftan sana gelirler.

İbrahim Aleyhisselâm seslenirken sağa sola, doğuya, batıya dönmüştür. Kendilerine hacetmek mukadder olanlar, babaların sülblerinden, anaların rahimlerinden; **“Lebbeyk, Âllâhümme Lebbeyk”** diye icâbet etmişler.

İbni Abbas (Radiyâllâhû Anh’a) göre bu âyetteki insanlardan murâd; kible ehlidir.

28- لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ İnsanlar dâima mala meyyal olduğu için, mala meyli oluyor. Onun için Hâlik-i Kâinat, menfaatı da gösteriyor. Tâ ki kendileri için dünyevi ve uhrevi menfaatlarını da müşahede etsinler. O menfaat dünyada ticarettir. Ahîrette de tevbe ve istiğfardır. Her ikisi de matluptur. Ama niyeti Hac değil de ticaret için gitmişse, o başkadır. Onda da farz sakıt olur fakat sevabı kalmıyor. وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ Zikretsinler Cenâb-ı Âllâh'ın ismini, Âllâh-ü Teâlâ'nın kendilerine rızık olarak verdiği dört ayaklı hayvanlar (kurbanlıklar) üzerine belli günlerde. Malûm olan günler ki Arafe'nin sabahından başlıyor, eyyâm-ı teşrik'in son günü ikindiye kadar yani 23 namazın akabinde, murad olan tekbirdir. Fakat yalnız bununla kalmamalı, mümkün olduğunca zikrullah ile meşgûl olmalıdır. Taşları atıncaya kadar Lebbeyk ile meşguldür. Ondandır Sühbanellâh, velhamdülillâh ve Kelimeyi Tayyibe ile meşgûl olmalıdır diyor. Ayrıca eyyâm-ı mâlûmat olarak Aşr-ı Zilhicce baştanbaşadır مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ Âllâh'a

şükretsinler, Âllâh kısmet etti onlara **بِهَيْمَةِ الْأَنْعَامِ** en'âm olarak deve, sığır, koyun cinsidir. Cenâb-ı Hak, bunların kesilmesini emrediyor. Hacılar bunlardan kessin, oradaki fukaralar da yesinler. **فَكُلُوا مِنْهَا** Kendiniz de yiyiniz, bayram kurbanı olduğundan evvelâ sahibi etinden yesin. Ayrıca yoksula fakire de yedirin, **وَأَطْعِمُوا** halka da ikram ediniz. **الْبَائِسَ الْفَقِيرَ** Fakire veriniz sadaka, zengine veriniz hediye olarak.

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ -29

ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ Kurbanı kestikten sonra bazı şeyleri izale ediniz. Tırnaklarını kesmek, saçını sakalını tıraş etmek, böyle yapınca kendini hacılara benzettir. **وَلِيُوفُوا نُذُورَهُمْ** Nezirlerinizi, hedâyânızı ifâ ediniz. Kâbeye nezir ediyor, onları yerine getiriniz. **وَلِيَطَّوَّفُوا** O atîk beyti tavâf eylesinler. Bayram gününde hacının dört işi var. Biri şeytanı taşlar, ikinci kurban keser, üçüncü traş olur, dördüncü tavaf eder.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَأَحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

ذَلِكَ Emr-i İlâhi budur. **وَمَنْ يُعْظِمِ حُرْمَاتِ اللَّهِ** Her hangi bir kimse, Âllâh-û Teâlâ'nın haram ettiği emir ve yasaklarına riayet ederse, **فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ** Rabbinin nezdinde hayırlı odur. **وَأَحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ** Âllâh CelleCelâlûhû, bu hayvanları size helâl etmiştir. (Deve, sığır ve koyun cinsini.) **إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ** Evvelki sûrelerde geçti, "**hurrimet aleykumul meytetu veddemu ve lahmul hinziri**

ve mâ uhille liğayrillâhi” âyeti ile beyan edilmiştir. فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ فَأَجْتَنِبُوا الرَّجْسَ İctinap edin vazgeçiniz. (Cen; yan demektir.) Tahrimi üzerine tilâvet olunanlar müstesnâ, kestiğiniz bütün kurbanlar size helâl kılındı. Artık murdarlıktan, putlara ibadetten ve yalan sözden sakınınız. وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ Yalancı şahitlik, Âllâh’a şerik koşmaya denk tutulmuştur. Buyurmuştur Rasûl-û Ekrem Sallâl-lâhû Aleyhivesellem, bunu üç def’a tekrarlamıştır. Sonra bu âyet-i kerimeyi okumuştur.

حُنَفَاءَ لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ 31-
فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ

حُنَفَاءَ لِلَّهِ (İmâm-ı Âzam’a, Ebû Hanife derler.) Hanif; hakka mâil, siz de Âllâh’a mâil olunuz. غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ Ne kâlbî olan şirki riyaadır, ne de Âllâh’a şerik ortak koşulan şirk olmasın. وَمَنْ يُشْرِكْ Âllâh’a şerik koşanın misâli neye benzer? Sanki o gökten düşüp parçalanmış da kuşlar kendisini kapmış فَتَخَطَّفَهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوَى بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ yahut rüzgâr tarafından uzak bir yere sürüklenip götürülmüş (bir nesne) gibi olur.

Yâni müşrikin haktan uzaklığı, gökten düşüp kuşların parçalandığı yahût rüzgârın uzaklara sürüklediği kimseden daha fazladır. Bununla müşriklerin iki nev’i olduğunu işaret buyuruyor. Birinci nev’ine aslâ kurtuluş yoktur. İmân itikadında hıristiyanların teslis akidesi, yahudilerin Üzeyir Aleyhisselâm’ı Cenâb-ı Hak’ka şerik koşmaları gibi. Diğeri ise meselâ namaz kılıyor, bu kıldığı namazı insanlar, halk görsün bilsin diye riya ile yapıyor. Bu ikinci nev’i şirk, tevbe ile kurtuluş varsa da uzak bir ihtimâldir.

ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظِمَ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ 32-

Emir budur. Şe'âiri dinillah; kurban kesmek, ezan okumak, bunlar Şe'âir-i İslâm'dır. Bu şe'âir neden oluyor? Kalbin takvasından olur.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَىٰ الْبَيْتِ الْعَتِيقِ 33-

Sizin için onlardan muayyen bir zamana, (kurban edilinceye) kadar (sağımından, yavrularından, yapağısından, deve ise binmek ve yük yükleme bakımından) menfaatlar vardır. Muayyen bir vakit, zaman ki kurban olarak kesilinceye kadar. Sonra varacakları yer, (Ka'beye) kadardır. Beyt-i Atîk'dir, (orada kurban edilirler.)

(Umre ziyaretinde kurbanlar Mekke'de, Hac ziyaretinde ise Mina'da kesilir.)

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِّيذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهُ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

Biz, her ümmet için bir mensek (ibadet edecek, kurban kesecek bir yer) yaptık. Tâ ki rızık olarak kendilerine verilen dört ayaklı hayvanları keserken, Âllâh-û Teâlâ'nın ismini zikrediniz. (Âllâhû Ekber, Lâ ilâhe illellâh vellâhû ekber, Âllâhüme minke ileyke, Âllâhüme etekarrahû bihe ileyke) yahutta (Âllâhû Ekber, Lâ ilâhe illellâh vellâhû ekber, vemâ lenê illêl imtisâli bime emertenê) Âllâhû Ekber zâten kâfi gelir.

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَنِيُّ وَأَنَا الْمَتَكُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَنِيُّ وَأَنَا الْمَتَكُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَنِيُّ وَأَنَا الْمَتَكُ

Allah'ın Celâl ve heybetinden dolayı, hayvanını kurban edeceği keseceği zaman, Cenâb-ı Hak'ın ismini zikrediniz. **فَالِهَكُم إِلَهٌ وَاحِدٌ** Biliniz ki Mâ'budunuz birdir. Ferd-i Samed Âllâh'tır. **فَلَهُ أَسْلِمُوا** O'na itaat ediniz, O'nun emrini dinleyiniz. **وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ** Muhbit, mu'ti, Âllâh'a Mu'ti olanları tebşir ediniz. Âllâh'a mu'ti olanlar, Azab-ı İlâhi'den kurtulur.

Cenâb-ı Hak, mu'ti olanları beyan ediyor.

35- الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ O mu'ti olanlar, muhbitin kimdir? **وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ** Âllâh anıldığı zaman onların (Celâl ve heybetinden) kalpleri titrer. Lafzayı Celâliyi Âllâh denildiği zaman, kalpte bir titreme hâsıl olur. **وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ** Başlarına gelen mihnet ve meşakatlere sabrederler. **وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ** Namazlarını hakkı ile ikâme edenlerdir. **وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ** Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, (Âllâh için) infak eder harcarlar.

36- وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ Bûdûn; beden sahibi. Devenin bedeni, hepsinden büyük olduğu için Cenâb-ı Hak, onun için bûdne buyurmuş. **وَالْبُدْنَ** Deveyi kesmek, deveyi halk etmek. **جَعَلْنَاهَا**

فَاذْكُرُوا فَادْكُرُوا Biz, onu, Âllâh-û Teâlâ'nın dinine şîâr olarak, size i'lâm olarak ihsan ettik. Ne kadar büyük olursa, insanlar o kadar çok istifade eder. لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ Sizin için devede hayr-u kesir var. Öyle ise deve sizin için şeâr-i din-i İlâhi'dir. Size hayırlıdır. فَادْكُرُوا Şu halde onlar ayakları üzerine dururken, üzerlerine Âllâh'ın ismini zikrediniz (ve kurban ediniz.) صَوَّافٌ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا Deve tek ayağı bağlanarak, ayakta gerdanından boğazlanır. Mamâfih çene altından boğazlanması da câizdir. Koyun, keçi ve siğir ise bilindiği gibi üç ayağı bağlanıp yatırılarak boğazlanır.

Kurban edilirken "Âllâhû Ekber, Lâ ilâhe illellâhû vallahû ekber. Âllâhümme hêzê minke ve lek" denilir. Yan üstü yere düştüklerinde ise فَكُلُوا مِنْهَا artık (canı çıkmış olacağından) onlardan, etlerinden istediğiniz kadar yeyin. وَأَطِعُوا الْقَانِعَ Ve yoksulluğunu gizleyip istemeyen, elini açıp istemiyor aç kalmayı tercih ediyor. وَالْمُعْتَرَّ Gizlenmiyen fakirlere yedirin verin. İsteyene istemeyene veriniz, siz de yeyiniz. كَذَلِكَ سَخَّرْنَاَهَا لَكُمْ Nasıl bu deveyi mûsahhar etmişiz size? Bu hayvanı kesebilirsiniz, bir ufak çocuk yularını tutar istediği yere götürür. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ İşte bu hayvanları, biz şükredesiniz diye sizin istifadenize verdik.

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَائُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَيْكُمْ وَيَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومُهَا وَلَا دِمَائُهَا Onların ne tesadduk olunan etleri ve ne akan kanları, Âllâh-û Teâlâ'ya ulaşmaz. Âllâh-û Teâlâ'ya yetişen ulaşan hangisidir? وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ O'na sadece sizin takvanız ulaşır. مِنْكُمْ Âllâh'a yetişen ulaşan, sizin takvanızdır. Eğer nin

yetiniz halis olmazsa, onunda hiç kıymeti yoktur hatta riyakârane olursa hatayı ziyadeleştirir. **كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ** Âllâh CelleCelâlûhû, bu hayvanları size mûsahhar etti. **لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُمْ** Âllâh'ı tekbir ve tâzim ediniz, sizi hidâyete getirmiş. Bu İslâmiyet, en büyük bir şereftir. Bâd-ı hevâ elimize geçtiğinden kıymetini bilmiyoruz. Eğer hidâyete getirmeseydi Cenâb-ı Âllâh, biz kendi kendimize nasıl hidayete gelecektik? Bu hidâyeti veren Âllâh'dır. Bizi Müslüman ana babadan dünyaya getirmiş. İnşâellâh böyle de gideceğiz. Sizi hidayete getirdiği için, Âllâh'ı tekbir-i tazim ediniz. **وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ** Ey Ekmelerrusûl, Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem tebşir et muhsinleri yani muvahhid olanları, hâlis âmel yapanları tebşir et Rızayı İlâhi ile. Rızayı İlâhi'yi ne vakit elde eder? Halis olursa. Bir amel gillû gış, riyakârlıkla karışır, o amel Cenâb-ı Hak'ın huzuruna çıkmaz. Ne zaman halis olursa, o amel rızayı İlâhiye sebep olur. Derecelere kavuşmaya vesile olur.

إِنَّ اللَّهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ -38

يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا, Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'min olanlardan, müşriklerin ezasını defeder, üzüntülerini defeder. **إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ** Âllâh-û Teâlâ, emanete hıyanet ve nimetine küfran edenlerin hiçbirini sevmez. Hain ve nankör herkesi sevgisinden mahrum eder.

Büyük nimettir Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, sonra Kur'ân-ı Azimüşşan'dır, bu din İslâmiyet'tir. Bu nimetlere nankör olur, inanmıyor tekfir ediyor, hıyanet ediyor. Âllâh, bunları sevmiyor.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ تَصْرِيهِمْ لَقَدِيرٌ -39

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا İlk evvel kıtâl için nâzil olan âyet budur. Ashab-ı Kiram, Mekkeyi Mükerreme'de hiçbir zaman müşriklerden korkmuş değillerdi. Fakat Rasûl-û Ekrem'in emri, muharebe ve mukâtele ile mücadelede müsaade etmedi. Çünkü bu hususta Emr-i İlâhi yoktu. Ashab-ı Kiram, Rasûl-û Ekrem'den mücadele için izin istediler. Ondan sonra bu âyet-i kerime nâzil oldu yâni kendilerini müdafaa etmeleri için أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتِلُونَ izin verildi, Âllâh tarafından. (Buradaki izin, zulüm gören sahabenin tek başına mücadelesi için veriliyor. Topluca muharebe, cihat ise Medineyi Münevvereye gelince, hicretin ikinci senesinde Emr-i İlâhi nâzil oldu.) Bu âyet-i kerime ile Mekke'de, mütecavize muhabele için izin veriliyor, zulüm görenler için. بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا Kâfirlerden zulüm görenler için, mukabelede Âllâh tarafından izin verildi. Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minlere yardım etmeye elbette kadirdir. Lâkin her şeyi vakit, zaman sebeplere bağlamıştır.

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَهَدَمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ

الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ Onlar ki o Mü'minler memleketinden çıkarılmış, بِغَيْرِ حَقٍّ haksız sebepsiz yere. (Öyle oldu ki imân edenleri, Mekke şehrinden çıkarttılar. Muahede yaptılar. Kureyşilerle alışveriş yapmazlar. Kureyşilerin kızlarını evlâtlarına

almazlar, kendi kızlarını Kureyşilere vermezler, onlarla konuşmaz ve alışveriş yapmazlar. Böyle bir muahede yaptılar, bu muahedeyi de Kâbe'nin duvarına astılar. İmân edenler de hiç minnet etmediler. Ebu Talip, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem ve Kureyşiler topluca oraya gittiler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem bir iki ay geçtikten sonra dedi. "Yâ amca, Harem'e git. Onlara söyle bu zulümden vazgeçsinler. Âllâh-û Teâlâ, onların yaptığı muahedeyi mahvetmiştir, inanmazlarsa açıp baksınlar." Mucizedir, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem haber veriyor. Ebu Talip geldi, onlar etrafına toplandılar, nasıl oldu da geldi diye. "Ben gaipten size haber getirdim, kardeşimin oğlundan. Cenâb-ı Hak, sizin yaptığınız muahedeyi mahvetmiştir. Açınız da bakınız. Kâğıdı, Kâbe'nin duvarından indiriyorlar, Başında, tek Lafzayı Celâleyi yazmışlardı. Yalnız Lafzayı Celâle Âllâh kalmış, diğer yazılanların hiçbirisi kalmamış. Cenâb-ı Hak, ufak bir hayvanı mûsahhar etmiş, o harflerin hepsini yutmuş. Bunu gördükten sonra utandılar, ondan sonra bu bozuk hareketlerinden vazgeçmişler. Birinci hicret budur. İkinci hicret Habeşistan'a gittiler. Üçüncü hicret de Medine'yi Tahiş reye gitmişler. **إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ** "Rabbimiz Âllâh'tır" dedikleri için memleketlerinden çıkarıldılar. "Allâh Rabbimizdir" demek suç olur mu? Budur, onların nazarında cürüm sayılmıştır. **دَفَعُ اللَّهُ** Eğer **وَلَوْلَا** def etmeseydi Âllâh, insanların bazılarını bazıları ile. Müslümanlarla Âllâh, bunları def etmeseydi **لَهْدِمَتْ** harap olurdu. **صَوَامِعُ** Manastırlar, kiliseler. **وَبَيْعُ** Hıristiyanların kiliseleri, **وَصَلَوَاتُ** yahudilerin havraları, **وَمَسَاجِدُ** Müslümanların mescitleri. **يُذَكَّرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا** Müslümanların içinde, Âllâh'ın adı çok anılan mescitler yıkılır, harab olur giderdi.

(İslâmiyet'te böyledir. Eğer puta, ateşe taparlarsa bunlara müsaade yok. Ya Müslüman olur yahut memleketten çıkar. Eğer eski, önceki bir dine tâbi ise Tevrat ve İncil'e. O vakit cizyeye tâbi olur. Kadınlar, çocuklar ve ihtiyarlara dokunmak yoktur. Yalnız muhariplere karşı muharebe var.

وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ۚ

Âllâh-û Teâlâ, kendisine (kendi dinine) yardım edene, muhakkak surette yardım eder. Âllâh'ın dinine yardım edenlere, Âllâh da onlara yardım eder. Âllâh Celle Celâlûhû, halkın üzerine galiptir. Azizdir, her kuvvetin üzerine kuvveti galiptir.

الَّذِينَ إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَآمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ۝۴۱

الَّذِينَ O kimseler ki memleketinden çıkarılmış, Âshab-ı Kiram hakkındadır. إِن مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ Eğer yeryüzünde meknet sahibi olurlarsa, eğer kendilerine yeryüzünde iktidar verirsek, onlar nasıl olur? أَقَامُوا الصَّلَاةَ Namazını ikâme ederler, وَآتَوُا الزَّكَاةَ zekâtı verirler, بِالْمَعْرُوفِ iyiliği emrederler. Kur'ân-ı Azimüşşan'ın emrini yerine getirirler. وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ Cenâb-ı Hak'kın nehyet-teği kötülüklerden vazgeçerler. وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ Her emrin akibeti, nihayet Âllâh'a münce olur. İşlerin sonu, Âllâh'a varır.

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَكُمُودٌ ۝۴۲

وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ Ey Habibim, senin kavmin seni tekzip ederlerse, Kur'ân'a imân etmiyor, tekzip ederlerse müteessir olma. Senden evvel gelen kavimler de peygamberlerine aynen böyle yapmışlar-

dır. فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ Senin kavminden evvel, Nûh kavmi geldî. Onlar da Nûh Aleyhisselâm'ı tekzib ettiler, imân etmediler. وَعَادُ Hûd Aleyhisselâm'ın kavmi, Âd kavmi geldi. Onlar da tekzib ettiler. وَتَمُودُ Sâlih Aleyhisselâm'ın kavmi de tekzib ettiler.

43- وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ

İbrahim ve Lût Aleyhisselâm'ın kavmi de tekzib etti, imân etmediler.

44- وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ

Şuayip Aleyhisselâm'ın kavmi onlar da tekzib ettiler. فَأَمَلَيْتُ Mûsâ Aleyhisselâm da tekzib edildi. وَكُذِّبَ مُوسَىٰ Ben, o kâfirlere (mukadder ecelleri gelinceye kadar) bir mühlet verdim. Belki rucû eder, tevbe ederler fakat tevbe etmedikleri için, ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ sonra onları azabla aliverdim. Nasıl oldu, benim onları reddim!

45- فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَيَبْرِ مَعْطَلَةٍ وَقَصْرِ مَشِيدٍ

فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ Ne kadar çok memleketler var ki أَهْلَكْنَاهَا helâk ettik onları ve وَهِيَ ظَالِمَةٌ nefislerine zulüm ettikleri için helâk olmuşlardır. فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا Şimdi o ülkelerde duvarlar (çökmüş,) tavanların üzerine yıkılmıştır. Dam düşüyor, duvarlar da damın üzerine düşüyor. وَيَبْرِ مَعْطَلَةٍ Nice kullanılmaz hale gelmiş

kuyular. Halk telef olup öldü, sular da muattal kaldı. وَقَصُرَ مَشِيدٍ Ve nice yüksek binalar, saraylar, kasırlar hâli (ıssız kalmıştır.)

46- أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ-
بِهَا فَانْتَهَى لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ Niçin Mekke kâfirleri, (sana karşı çıkanlar,) onlar yeryüzünü gezip dolaşmıyorlar mı? فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ O ahali helâk olan memleketlerin harabiyetini göreyerek.) Zira dolaşsalar da elbette düşünecek kâlleri ve işitecek kulakları olurdu. أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا Yahut simâ kuvveti hâsıl olsun da bilsinler, dünyanın ahvalinde neler olmuş. فَانْتَهَى لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ Bu ahval, kıssaların göze tesiri yok, kalp kördür görmüyor.

47- وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ-
كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ Ey Habibim, onlar senden azabın çabuk gelmesini istiyorlar. Azap bahsi geldiğinde istihza ederlerdi, "nerede bu azap!" diyorlar. وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ Âllâh'ın va'dında asla hulf olmaz, behemahal o azap başlarına gelecek. وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ Muhakkak ki Rabbin nezdinde bir gün, sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir.

48- وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمَلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَالَّتِي الْمَصِيرُ-

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَمَلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ Ne kadar çok memleketler var ki zulmedip dururlarken, onlara mühlet verdim. وَهِيَ ظَالِمَةٌ Nefislerine

zalim oldular, tevbe etmediler. ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَاللَّيِّ الْمَصِيرُ Sonra onları azabımla aliverdim, herkesin dönüşü nihayet banadır.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ -49

Ey Habibim Ekmelerrusûl Sallâllâhû Aleyhi-vesellem, insanlara söyle. Ben, Âllâh-û Teâlâ'dan size gelmiş nezirim, apaçık uyarıyorum. Dinlemeyenleri cehennem azabı ile korkutucuyum, dinleyenleri de cennet ve nimetlerle tebşir ediciyim.

فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ -50

Onlar ki dünyada imân etmişler, Âllâh-û Rasûlûllâh'a Kur'ân'a. İmânı tasdik, ikrar etmişler sonra da bu imânı, amâl-i sâliha ile tezyin ve takviye etmişler. (Âmâl-i sâliha nedir? Namaz, oruç, zekât, hac'dır.) Bunlar da her imanlının yapabileceğidir. O da savm-ı salât, hacc-ı zekât ve kelimeyi şahadettir. Zekât ile hac zenginler içindir, namazla oruç kalıyor. Böyle kimselere, لَهُمْ مَغْفِرَةٌ günahlardan hatalardan Meğfirat-i İlâahiye var. Kerim olan bir rızık ki murad olunan cennettir.

وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ -51

O kimseler ki سَعَوْا sa'y ediyorlar, cehd ediyorlar. Kur'ân'ın iptaline, dinin iptaline, lekelenmesine ve zayıflanmasına. Red ve iptaline çalışanlar, مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ işte bunlar ehl-i cehennemdir. Orada ebedi olarak kalacaklardır.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى الشَّيْطَانُ-52
 فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسُخُ اللَّهُ مَا يُلْقَى الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ وَاللَّهُ
 عَلِيمٌ حَكِيمٌ

Bu âyet-i kerimede Hâlik-i Kâinât, Rasûl-û Ekrem'e iltifatını be'yan ediyor. Buyuruyor ki; Ey Habibim her gelen peygambere, velilere şeytan ilkaat yapabilir. Eğer ki o ilkaat sonra tasrih olur fakat sana bu ilkaat da yoktur. İnsanların, beşerin vücûdu aynı şekilde halk olmuştur. Mü'min, münafık ve kâfirin de veli ile peygamberin de hepsi aynıdır. Şeytan ise her kalıba ilkaatını yapıyor. Şu hâlde Âdem Aleyhisselâm'a bile vesvese yapmış olduğuna göre, vesvese yapılamıyacak kimse kalmıyor. Böylece şeytan herkese vesvese ilkaatını yapar. Fakat burada fark nedir? Peygamberân-ı İzâm'a ilkaatını yaptığı gibi, o ilkaat derhal tashih olur. Evliyaya ilkaatı yaptığı zaman, biraz sonra tashih olur. Mü'minlere yaptığı zaman da bir süre sonra tashih olur. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem'e ise şeytan hiçbir zaman vesvese, ilkaat yapamadı. Niçin yapamadı? Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem üç yaşında iken, ilk evvel şakk-ı sadır vâki olduğu zaman, Cibril-i Emin onun kalbinde şeytanın taalluk ettiği mevcut olan yeri, kesip operasyonla alıp ortadan kaldırmıştır. Cibril-i Emin, Rasûl-û Ekrem'e demiştir. "Bundan sonra şeytan sana vesvese ilkaat yapamaz" buyurmuştur. Hatta Rasûl-û Ekrem buyurmuştur. "**Esleme şeytanû alâ yedihi**" Benim şeytanım elimle imân etti. **Felâ ye'muruni illê bi hayrin** Rasûl-û Ekrem ile diğer Peygamberan-ı İzâm'ın arasındaki fark budur. Şeytan, diğer peygamberlere ilkaat yapar tutturamaz, me'yûsen avdet eder yine bir şey yapamaz.

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki; Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem, وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ مِن قَبْلِكَ senden evvel bir peygamber, وَلَا نَبِيٍّ hiçbir nebi göndermedik. (Nebi; tebliğe emrolunmayan. Rasûl; tebliğe emrolandır.) Bir Rasûl, bir peygamber göndermedik. إِلاَّ Gönderdiğimiz zaman, إِذَا تَمَنَّيَ ne zamanki temenni ederler, Âllâh'tan bir şeyi isterlerse الشَّيْطَانُ şeytan ilkâ eder. فِى أُمْنِيَّتِهِ Âllâh-û Teâlâ ise şeytanın ilkâ ettiğini izâle ve iptal eder. Şeytan ilkâ eder ki kıraatında, ûmniyyetinde, talebinde bir şey ki onu meşgûl eder. Yüzünü dünyaya çevirmek için, kalın bine bir şey atar. Bir insan diyor ki "ben iki rek'at namazı sağlam kılacağım." Âllâhû Ekber der, başlayınca Fatihayı teemmülle okur, iki üç âyet. Ondan sonra bakıyor ki dünyadan hatırına bir şey geliyor. İşte bu, şeytanın vesvese ilkaatıdır.

Diğer bir misâl. Oturur güzel güzel zikrine devam etmek ister, niyeti zikirdir. Biraz devamdan sonra bir iki dakika geçince, zihnine başka şeyler geliyor. Bu hal, iyilere daha ziyade olur. Hırsız hangi eve girer? İçinde metâ olanlara. Metâ-ı mâlî olmayanın evine hırsız girmez. Şeytan, alt tabaka ile pek uğraşmaz, onlara gafletini yapmıştır. Üst tabakaya ilkaat yapıyor, tutturamıyor. Orta tabakadan biraz zor mal istiyor ki oradan aldatsın. Şeytan böylece ilkaat yapıyor, o kişiyi dünyaya kaydırıyor. Dünya ile meşgul eder ki o ibadeti faydasız yapsın. Bunun farkına vardığında istiarze yapmalı, Euzû-besmeleyi söylemek lâzım gelir. فَيَنْسَخُ اللَّهُ Âllâh nesheder, iptâl eder مَا يُلْقَى الشَّيْطَانُ şeytân'ın ilkaatını. Kendine gelir, bakar ki şeytanın ilkaatıdır. "Eûzubillâhimineşşeytânirracim" der geçer. Bizim şeytan ile çaremiz, istiâzeden başka bir şey de-

ğildir. ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ آيَاتِهِ Ondan sonra Cenâb-ı Allahın âyetlerini, alâmetlerini ilkâ eder embiyanın evliyanın kalbine. Şeytanın attığı gider, onlar da ibadetlerine devam ederler. وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ Âllâh ki müdebbir ve muslihtir, kuluna lâyük olanı bilir. Âlim'dir şeytanın ilkâatına. Hâkim'dir, ne lâzım ise onu yapar. Hüküm ve hikmet sahibidir.

لِيَجْعَلَ مَا يُلْقَى الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ 53-

لِيَجْعَلَ İllettir الشَّيْطَانُ مَا يُلْقَى şeytân'ın ilkâ ettiği, dünyaya müteallik fikri, evliyanın hatta embiyanın kalbine. فِتْنَةً Onlara bir imtihan olarak yapıyor. Bu imtihanda Âllâh'a ilticâ ederse, imtihanı kazanıyor. لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ Kâlplerinde şek ve nifak hastalığı olanlar (müşriklerin kâlpleri gibi,) bunlara bir fitne olur ki Müslümanların arasından onlar tasfiye olsunlar. İnsanlar karmakarışıktır. Mü'min, münafık ve kâfir, hikmet-i İlâhiye olarak mevcuttur. Bunları tefrik etmek için, böyle imtihanların lüzumu vardır. Bu imtihanın neticesinde, hepsi yerli yerine tefrik olur. وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ Nefsine küfür ile zulmeden, şikâk-ı be-id içindedir. Haktan uzak olan bir ayrılık içindedirler.

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ 54-

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ Bir de kendilerine ilim, (tevhid ve Kur'ân ilmi) verilenler. أَنَّهُ الْحَقُّ Bilsinler ki Kur'ân, Âllâh'tan inzal olmuş. Her kelimesi hak ve hakikat üzerine gelmiş مِنْ رَبِّكَ Rab-

binden. فَتُخْبِتَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ İmânına devam eder, imân kuvvetlenir, kâlpleri mut'mein olur. Bu fitnelerden, imtihandan çıktığı zaman imân, kâlbinde daha kuvvetli olur. İmtihani kaybeden daha aşağıya düşer. Daha aşağı olan ehl-i cehennem olur, o şikaktadır. İmtihani kazanan, yüksek derecede olanlar da temiz olur. İmânları daha ziyâde kuvvetlenir. وَإِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, إِلَى لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا imân sahiplerini hidâyete getirir. صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ Doğru yola hidâyet edicidir, doğru olan yol ki İslâmiyet'tir. İlm-i İlâhi'de imân sahibi olanları, Âllâh CelleCelâlûhû dünyada da onu İslâmiyet yolu üzerine çekiyor. Bununla beraber ihtiyar iledir, ihtiyarın tesiri vardır.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ Ehl-i küfür de şek ve şüphede kalır. مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً Saat; kıyâmetin ismidir. Kendilerine ansızın o saat, (ölüm saati veya kıyamet) yahut (kendileri için hayır yönünden) kısır bir günün azabı gelinceye kadar أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَقِيمٍ yahut akim olan, müşkil mühim olan bir günün azabı gelir ki (Bedir vak'asına işaret ediyor.) Bu azap günü gez linceye kadar şüphede kalır. Mü'min olanlar ise Âllâh'a mûti olur. Âllâh, onu doğru yola çeker. Kâfir olanlar ise şek ve şüphesine devam eder. Ya ölünceye kadar ya da azap çekip de Bedir vak'asında telef olduğu gibi.

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي 56-
جَنَّاتِ النَّعِيمِ

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ Mülk, servet, kıyamet günü (her hüküm) Âllâh-û Teâlâ'nındır. يَوْمَئِذٍ kıyamet günü demektir. يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ Mü'minlerle kâfirler arasında, hakla O hükmeder. فَالَّذِينَ آمَنُوا İmân eden, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imânını âmal-i sâliha ile takviye ve tezyin eden جَنَّاتِ النَّعِيمِ Nimetli cennettir. Zâten cennet nimet yeridir. Onlar, Naim cennetlerinin içindedirler.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ 57-

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا Kâfir olup da âyetlerimizi inkâr edenler yok mu? فَأُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ Onlar için de zelil edici azâb-ı şedid vardır.

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا 58-
حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ Onlar ki Âllâh yolunda, Âllâh'ın rızası için hicret etmişler. (Burada işaret edilen Mekke'den, Medine'ye hicret etmişler.) Bu hicret, Mekke'nin fethinden sonra kaldırılmış oluyor. Diğer hicret ise âmâl-i seyyieden, âmâl-i haseneye hicret etmek veyahut seyyiatı terk edip hasânata devam etmek. Tевbe ve istiğfar etmek ise kıyamete kadar bakidir. ثُمَّ قُتِلُوا Ondan sonra şehit olanlar. (Bu âyet-i kerimenin sebab-i nûzülü. Ashab-ı Kirâm'ın bazıları, Rasûl-û Ekrem'e müracaat ettiler. "Bizden şehit olanlar, (âyet onlar hakkında nâzil oldu) onlar derece buldular,

bizler acaba geri mi kaldık? Biz mahrum mu kalacağız?” dediler.) Buyuruyor ki; O kimseler ki hicret ettikten sonra, hicretten sonra ister قُتِلُوا şehit olsun أو مَاتُوا yahutta eceliyle vefat etmiş olsun. Mademki hicret etmiş, evvelâ imân etmiş, لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا, Âllâh CelleCelâlûhû (rızk ve hasen cennettir.) Âllâh, rızk-ı hasen ile rızıklandırır. وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ رızıkların hayırlısını ihsan eden Âllâh'tır.

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ -59

لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا Âllâh CelleCelâlûhû onlara bir medhale, bir yere dâhil edecek ki orası Cennet'tir. يَرْضَوْنَهُ Rız olacak kadar yani onun fevkinde, zihinlerine başka bir şey gelmez ki ondan razı olmasın. وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ Âllâh, onların niyetini bilir. Bu maksatlar üzerinde onlara iltifat ihsan eder.

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ غَفُورٌ

ذَٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ El emru ذَٰلِكَ Emr-i İlâhi budur. Mü'minlere ni'met-i Cennet, kâfirlere azab-ı nikmet. وَمَنْ Her kim ki عَاقَبَ cezalanırsa; بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ zâlimin birisi, birine zulüm etti. O mazlum zulüm gören, zâlime mukabele olarak dengi ile karşılık verdi. Mukabele edince tamam oldu, ödeşmiş oldular. Tekrar o zâlim, mazluma zulüm yaparsa, ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ sonra yine tecavüz görürse, لَيَنْصُرَنَّهُ اللَّهُ Âllâh CelleCelâlûhû yine imkân verir yardım eder. إِنَّ اللَّهَ لَعَفُورٌ غَفُورٌ Âllâh, ona mutlaka yardım edecektir.

Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minlerin hatalarını mübalağa ile afiv ve mağfiret eder.

Kur'ân-ı Kerim, muhtelif vesilelerle bağışlamanın üstünlüğünü ifade buyurmuş. İmân ve ahlâk timsâli olan takva sahiplerinin belli başlı sıfatlarından biri olarak kabul etmiştir. Ancak yukarıdaki âyet gösteriyor ki affetmek, uyulması mecburi bir emir değildir. Böylece Kur'ân, zulme uğrayan bir kimsenin buna karşılık verme hakkını mahfuz tutmuş. Bununla beraber, kötülük edene ettiği kadarıyla karşılık vermek yani suç ve ceza dengesini muhafaza etmek gerektiğine de özellikle işaret buyurulmuştur.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

Bu nusret, mazluma yardım etmek. Böylece (Âllâh,) haksızlığa uğrayana yardım edecektir ve buna kadirdir. Çünkü Âllâh, geceyi gündüze ve gündüzü geceye idhal eyler. وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ Şu halde muhakkak ki Âllâh, hakkıyla işiten ve görendir.

ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ

بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ Âllâh CelleCelâlûhû yardıma muktedirdir. Âllâh, hak ve sabit üzerinedir. Âlelâh'ın gayrı, مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ müşriklerin Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp da O'nun dışındaki taptıkları ise batıldan başka bir şey değildir. وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ Hâlik-i Kâinât, her şeyden âlidir. Kudreti her şeye kâfidir, her şeyden büyüktür.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ

أَلَمْ تَرَ Görmez misin ki bakınız ey muhatab. Bu kudret-i kuvvete sahip olan Âllâh, O'nun huzurunda emrini kırıp da kuluna zulüm eden kimse, va'dettiği halde o zâlim'in cezasını vermez mi? إِنَّ اللَّهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً Âllâh-û Teâlâ, gökten yağmur indirir. فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً Bu sayede yeryüzünde otlar biter, yeşillik olur. إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ Âllâh-û Teâlâ, kulları hakkında pek lütfkâr ve her hallerinden haberdardır.

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ

لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ O'nun mülküdür. Âllâh-û Teâlâ, her şeyden gani ve hakkıyla hamdolunmaya layıktır. O'na ibadet etmek için niye emir ediyor? Kullarına merhamet etmek için, Rahmet-i İlâhiye'nin zuhuru için emrediyor.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مِمَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرُؤُوفٌ رَحِيمٌ

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُمْ مِمَّا فِي الْأَرْضِ Teâlâ, yeryüzünde ne varsa hepsini size müsahhar etmiş, hizmetinize vermiş. وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ Emri (kanunu) uyarınca denizde yüzen gemileri, sizin hizmetinize verdi. وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ Gögü de kendi izni olmadıkça, yeryüzük

ne düşmekten korur. Bu kudret sahibi olan Âllâh! Zâlim zulüm yaparsa, ona cezasını vermeye kudreti yetmez mi? إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, insanlara mübalağa ile merhamet sahibidir.

وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ -66

O Âllâh ki size hayat verdi. ثُمَّ يُمِيتُكُمْ Zamanı geldiğinde de sizi öldürür. ثُمَّ يُحْيِيكُمْ Tekrar kabirden çıkarır da hayat verir. إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ İnsan gerçekten nankördür. (Âllâh-û Teâlâ'nın nimetlerini münkirdir.)

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُونَكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَىٰ رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُسْتَقِيمٍ

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesellem. Her ehl-i din için, her zamanda biz bir şeriat, mensek, nüsük, ibadet etsinler diye bir din şeriat verdik. هُمْ نَاسِكُوهُ Onlar, o ibadetle meşgûl olurlardı. Her zamanda bir peygamber gönderdik. O zamanın insanları, o peygambere gelen kitap ile ibadet ederdi. فَلَا يُنَازِعُونَكَ فِي الْأَمْرِ Artık din işlerinde seninle nizâ etmesinler. (Bu âyet-i kerimenin sebab-i nüzulü; birisi huzur-u saadete geliyor. Efendim diyor. Bizim kestiğimiz helâldir. Bir hayvan öldüğünde kim öldürüyor onu? Âllâh öldürüyor. Âllâh'ın öldürdüğü haram olur da murdar olursa, bizim keserek öldürdüğümüz niye helâl olur? Böyle yersiz bir sual. Seninle münazaada, onlara cevap verme ki nizâyaya sebep olur. Yâni hitabımız onlara olmadığı için, sen onlara cevap verme. Sen cevap vermezsen sükut etmeye mecbur olur.

وَأَذْعُ إِلَى رَبِّكَ^ط Halkı, Rabbinin dinine, tevhid ve ibadetine davet et. اِنَّكَ^ط Muhakkak sen هُدًى مُسْتَقِيمٍ hidâyet, müstekim din üzerindesin. Sen vazifene devam et, onlar gelirler de böyle saçma sualleri sordukları zaman, cevap vermeye lâyük değildir. Küfr-ü inadiye cevap vermek daha ziyade genişler artar. Çünkü niyeti bozuk olduğundan sualde maksat var, hulûs yok. Onu konuşurmamak lâzım, konuşurmamak için de cevap vermemek icap eder.

وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ-68

وَإِنْ جَادَلُوكَ Şâyet (din işlerinde) seninle mücadele ederlerse قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ söyle. Âllâh, âlimdir sizin yaptığınızdan. Âllâh-û Teâlâ, ne yapmakta olduğunuzu çok iyi bilir, dersin.

اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ-69

اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ Âllâh CelleCelâlûhû aranızda, sizinle Mü'minlerin arasında kıyamette hükmünü izhar eder. Mü'minler cennete, kâfir olanlar da cehenneme gider. فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ Sizin ihtilaf ettiğiniz umûr-u dinde, Âllâh hükmünü verir.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ-70
ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ Bilmez misiniz ki Âllâh, göklerde ve yerde her şeyi bilir, hiçbir şey Âllâh'tan gizli değildir. إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ Bütün kâinat ve mevcudat Levh-i Mahfuz'da kayıtlıdır. إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ Gerçekten bunları bilmek, Âllâh-û Teâlâ'ya göre pek kolaydır.

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَمْ يَنْزِلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ -71
وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ

Onlar Âllâh'ı bırakıp, Âllâh'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Öyle bir şeye ibadet ederler ki ellerinde bir delil hüccet yok (Küfr-ü inadinin kapısını açmamak ve cevap vermemek lâzım gelir.) وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ Zalimlerin bir yardımcısı yok. Âllâh, onlara müstahak oldukları azabı verir. Azaplarını men edecek hiçbir yardımcı yoktur.

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ -72
يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ
ذَلِكُمُ النَّارُ وَعَدَّهَا اللَّهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

Ne zamanki âyât-ı beyyinat okundu münt kirlerin yanında, âyetleri işittiklerinde تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا o kâfirlerin suratlarında hoşnutsuzluk, inkârlarını çehrelerinden anlarsın. يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا Onlar, kendilerine âyetlerimizi okuyanların neredeyse üzerlerine saldırırlar. Bu dinin mesailini söyleyenler, halkın nazarında, imansızlar için büyük bir düşman addediliyor. قُلْ أَفَأَنْتُمْ بَشَرٌ مِمَّنْ ذَلِكُمُ النَّارُ De ki; Size bundan, (bu öfke ve huzursuzluğunuzdan) daha şer, kötü olanını haber vereyim mi? İleride cehennem azabı var. وَعَدَّهَا وَبِئْسَ Âllâh, bu cehennemi va'detmiş kâfirler için. وَبِئْسَ الْمَصِيرُ Ne fenâ, çirkin varış yeridir o cehennem.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاستَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ

ضُرِبَ مَثَلٌ Ey insanlar, (Âllâh'a imân etmeyenler!)
 Bir misâl irâd olundu, dinleyiniz. فَاستَمِعُوا لَهُ Size bir misâl verildi.
 إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ Sizin, Âllâh'tan gayri olarak ibadet etti-
 ğiniz putlar, لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا ibadet ettiğiniz putların hepsi bir yere
 toplansa, bir sinek bile halk edemezler. وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ Eğer hepsi
 ittifak etseler, gelin sinek halk edelim deseler, yapabilirler mi? وَإِنْ
 يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ Ve şayet sinek onlardan (üzera
 lerine sürülü güzel kokulu maddelerden) bir şey kapıp alsa, onu
 da geri alamazlar. ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ Tâlib de matlub da za-
 yıftır. İsteyen de aciz, kendinden istenen de!

Rivayet olunur ki; Müşrikler putlarını cevahirle süsler, üzerleri-
 ne safran ve güzel kokular sürerler ve önlerine yemek koyarlardı.
 Fakat sinekler, bunlara musallat olur. Tabi putlar kendilerini, si-
 neklerin tasallutundan kurtaramazlardı.

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ 74-

مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hakkı ile kadrini takdir
 etmemişler, tazim etmemişler. Aciz olan bir putu, O'na şerik yap-
 mışlar. إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ Âllâh CelleCelâlûhû, hiç şüphesiz kavidir,
 herkesten kuvvetlidir. Her gâlibin galibidir, yegâne gâliptir.

اللَّهُ يَضْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ 75-

اللَّهُ يَضْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ (peygamberlere tevassut için) meleklerden ve (nâs-ı dâvet için) insanlardan peygamber intihab eder. إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, onların sözünü işitiyor. Basirdir, hallerini görüyor.

76- يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

Âllâh-û Teâlâ, onların önlerinde yaptıklarını görür, arkalarındakini de bilir. وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ Her şey Âllâh'a rucû eder.

77- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا Ey imân eden Mü'minler, rûku-a secdeye yâni namaza. (Niçin rûkû secdeyi telkin etmiş? Çünkü namazın en mühim cüzleridir.) Ey Mü'minler, Âllâh'ın azametine karşı namaza devam ediniz, başınızı rukû ve secdeye koyunuz. وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ Rabbinize halis olarak ibadet ediniz. وَأَفْعَلُوا الْخَيْرَ Namazdan başka da hayır işleyin. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Felâhın yolu budur, onunla felâh bulursunuz.

Bu âyet okununca Secde-i Tilâvet, lâzım gelip gelmeyeceği hususunda ulemâ ihtilâf etmişlerdir.

Bu âyette secde olmadığını söylemişlerdir ve buradaki secde, rûkû ile beraber zikredilmekte. Ondan murâd, namaz secdesidir demişlerdir. Süfyân-i Sevri ile Hanefi imamlarının kavli budur.

78- وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ

مِنْ حَرْجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمِيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا
لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ
وَأْتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلِيكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ

Mücadele ediniz Âllâh için, Âllâh yolunda. Hak cihâdla (bütün kudretinizi sarfederek temiz kâlp ve iyi niyetle) cihâd eyleyin! Nefse karşı cihâd, cihâd-ı ekberdir. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem, Uhud cihadından avdet buyurduğu zaman, **"Race'nê minel cihadil esgar ilel cihâdil ekber"** İnsanlara karşı olan cihad, cihâd-ı esgardır. Nefse karşı olan cihâd, şeytana karşı olan cihâd, cihâd-ı ekberdir. **هُوَ اجْتَبَيْكُمْ** Âllâh CelleCelâlûhû, sizi ihtiyar etti bu dine. Ne güzel sizi ihtiyar etti, kendi Habibine tâbi olarak. **وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرْجٍ** Din hususunda üzerinize hiçbir zorluk yükledi. **مِلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ** Babanız İbrahim Aleyhisselâm'ın dinine verdiği gibi, dininize genişlik verdi. **هُوَ سَمِيكُمُ** O gerek bundan önceki kitaplarda, gerekse bu (Kur'ân'da) size Müslümanlar adını verdi. **مِنْ قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ** Böyle yapınız ki kıyamette, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivesellem şehâdet etsin size. Peygamber size şahid olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız. **وَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ** Siz diğer insanlar üzerine şahit olursunuz. Rasûl-û Ekrem de size şahit olur. **فَأَقِيمُوا** Öyle ise namazı kılın, zekâtı verin, Âllâh'ın emrine yapışınız. **وَأْتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ** Bütün işlerinizde O'na tevekkül ve O'nun yardım ve nusretini niyaz edin ki Mevlânız O'dur. (Mevlâm ve yardımcım ancak Âllâh'tır diyenlere) O ne güzel Mevlâ ve ne güzel yardımcıdır.

